

**ПОБЕРЕЖНИЙ Ю. В.,**  
аспірант кафедри міжнародного права  
та порівняльного правознавства  
(Національний авіаційний університет)

УДК 342.7: 341.231  
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.33>

**ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ  
ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД:  
ВІД СТАДІЇ РОЗСЛІДУВАННЯ ДО СУДУ**

В статті розкрито головні принципи міжнародно-правового захисту права на справедливий судовий розгляд, зокрема комплекс дій та заходів, які обумовлюють кримінальне провадження (на стадії досудового розгляду до суду). Здійснено правову характеристику юридичної природи права на справедливий судовий розгляд, як із поелементним виокремленням структурних частин, визначених у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, так і з визначенням окремих принципів, зокрема, принципів правової визначеності та рівності вихідних можливостей, які формуються на підставі прецедентної практики Європейського суду з прав людини та мають вплив на правозастосовну діяльність в Україні. Досліджено особливості правової природи рішень Європейського суду з прав людини, їхній прецедентний характер та характерні ознаки рішень зазначеної судової інституції з обґрунтування можливості та необхідності застосування рішень прецедентного характеру в національній правовій системі. Проаналізовано поняття реалізації права на справедливий судовий розгляд та міжнародного механізму реалізації права на справедливий судовий розгляд як складного системного утворення, що є сукупністю взаємопов'язаних елементів правоустановчого, процесуального, матеріально-технічного та правозастосовного характеру. Встановлено, що право на справедливий судовий розгляд розглядається як сукупність задекларованих норм. Ці норми впроваджують порядок звернення особи до національних чи міжнародних судових інстанцій у процесі захисту своїх прав та інтересів, коли це відбувається за її бажанням та зумовлюється якимись зовнішніми обставинами. Зазначено, що основні права людини, мають бути гарантовані під час досудового розслідування злочинної діяльності, що важливо для збереження не лише фізичної та психічної цілісності людини (підозрюваного), але й її права на забезпечення ефективного захисту на перших етапах провадження та згодом під час самого судового розгляду. В статті досліджені основні принципи практики Європейського суду із захисту прав людини. Встановлено, що право на справедливий судовий розгляд є одним з основних елементів механізму здійснення судочинства із захисту прав і свобод людини.

**Ключові слова:** міжнародно-правовий захист, право на справедливий суд, принципи міжнародно-правового захисту прав людини, практика Європейського суду з прав людини.

**Poberezhniy Yu.V. Study of the features of the international legal protection of the right to a fair trial: from the investigation stage to the court**

The article reveals the main principles of international legal protection of the right to a fair trial, in particular the set of actions and measures that determine criminal proceedings (at the stage of pre-trial proceedings before the court).



The legal characterization of the legal nature of the right to a fair trial has been carried out, as with the elemental separation of the structural parts defined in Art. 6 of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as well as with the definition of certain principles, in particular, the principles of legal certainty and equal opportunities, which are formed on the basis of precedent practice of the European Court of Human Rights and have an impact on law enforcement activities in Ukraine. Peculiarities of the legal nature of the decisions of the European Court of Human Rights, their precedential character and characteristic features of the decisions of the said judicial institution to substantiate the possibility and necessity of applying precedential decisions in the national legal system are studied. The concept of the realization of the right to a fair trial and the international mechanism for the realization of the right to a fair trial is analyzed as a complex systemic entity, which is a set of interrelated elements of a legal, procedural, logistical and law enforcement nature. It is established that the right to a fair trial is considered as a set of declared norms. These norms introduce the procedure for a person to apply to national or international judicial authorities in the process of protecting his rights and interests, when this happens at his will and is determined by some external circumstances. It is noted that basic human rights must be guaranteed during the pre-trial investigation of criminal activity, which is important for preserving not only the physical and mental integrity of a person (suspect), but also his right to ensure effective protection at the first stages of the proceedings and later during the trial itself consideration. The article examines the main principles of the practice of the European Court on the protection of human rights. It was established that the right to a fair trial is one of the main elements of the mechanism of judicial proceedings for the protection of human rights and freedoms.

**Key words:** *international legal protection, right to a fair trial, principles of international legal protection of human rights, practice of the European Court of Human Rights.*

**Вступ.** Міжнародна практика щодо побудови демократичної і правової держави свідчить про потребу дотримання основоположних загальних прав та свобод людини і серед цього є право на справедливий судовий розгляд. Основоположні права і свободи людини, мають базуватися на необхідності дотримання всіма державами одного напрямку розвитку у сфері гарантування та захисту прав людини, дотримання та виконання взятих зобов'язань. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року гарантує право на справедливий судовий розгляд як дуже важливим і пріоритетним значенням. В Україні правове забезпечення справедливого судового розгляду та відповідної правозастосовної практики є в пріоритеті. Зважаючи на наміри України долучитися до стандартів Європейського суду є необхідність узгодження національного законодавства з нормами Конвенції 1950 року та практикою Європейського суду з прав людини та впровадження їх у вітчизняну судову практику.

Тривалий період в національній правовій системі впровадження норм Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року разом із застосуванням практики Європейського суду з прав людини при реалізації правосуддя здійснювалося повільно. І ця обставина зумовила багато порушень прав людини, зокрема збільшилося число звернень до ЄСПЛ з боку громадян України. Судовий механізм, як національний так і міжнародний є найбільш головним та ефективним механізмом захисту прав та свобод. Право на справедливий судовий розгляд являється одним із головних в системі захисту прав людини. Саме тому особливої актуальності набувають питання щодо дослідження особливостей міжнародно-правового захисту права на справедливий судовий розгляд як правової гарантії захисту будь-яких інших прав. А також проблеми комплексного дослідження міжнародно-правової регламентації та захисту права на справедливий судовий розгляд.



**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Дослідження міжнародно-правового механізму захисту права щодо справедливого судового розгляду проаналізовано в публікаціях вітчизняних та зарубіжних авторів, серед яких наукові праці Прокопенко О. Б., Зайчук О. В. та Оніщенко Н. М., Скакун О. Ф. та багатьох ін.

Так на думку, Прокопенко О. Б., право на справедливий суд є суб'єктивним правом особи і воно забезпечує реалізацію інших її прав, якщо вони не визнаються. Право на справедливий суд повинно належити до процесуальних прав-гарантій, які закріплюються на національному та міжнародному рівнях. В забезпеченні цих прав гарантій держава і міжнародна спільнота мають відігравати важливу роль. Мається на увазі вчинення певних дій, які спрямовані на створення конкретних механізмів забезпечення цього права. [1].

Саме гарантування особі права на справедливий судовий розгляд повинне реалізуватися одночасно із закріпленням певного необхідного механізму його реалізації.

Право на справедливий судовий розгляд розглядається як сукупність задекларованих норм. Ці норми впроваджують порядок звернення особи до національних чи міжнародних судових інстанцій у процесі захисту своїх прав та інтересів, коли це відбувається за її бажанням та зумовлюється якимись зовнішніми обставинами.

З іншої сторони – це об'єктивний, невід'ємний елемент правовідносин, застосування якого особою відбувається за бажанням особи та зумовлюється зовнішніми обставинами.

Так, Оніщенко Н. М. та Зайчук О. В. розуміють механізм реалізації права, як діяльність суб'єкта права – зобов'язаної сторони, законотворчого органу, правозастосовного органу та наявність юридичних норм, які регулюють їхню діяльність. Дослідники акцентують увагу на тому, що поняття «механізм правового регулювання» або «юридичний механізм» вживають в юридичній науці у двох неоднакових за змістом значеннях. Механізм правового регулювання має асоціації з набором засобів, які допомагають здійснювати це регулювання саме на стадії реалізації права. [2].

На думку Скакун О. Ф., під механізмом реалізації права розуміється сукупність організаційних, установчих, матеріально-технічних і соціальних складових процесу взаємодії учасників суспільних відносин у ході реалізації їхніх суб'єктивних прав, або як процес впливу суб'єкта суспільних відносин на об'єкт. Отже, механізм реалізації права – це елемент динаміки правовідносин [3].

Не зважаючи на значні напрацювання в дослідженнях із вищезазначеної проблематики, потребують більш детального дослідження питання, що стосуються особливостей міжнародно-правового захисту права людини на справедливий судовий розгляд: від стадії розслідування до суду.

**Метою статті** є всебічне дослідження міжнародно-правового захисту права на справедливий судовий розгляд, зокрема права на законне та справедливе досудове розслідування.

**Виклад основного матеріалу.** Право на справедливий суд є одним із найдавніших прав, наданих законом особі для захисту своїх прав, свобод і законних інтересів. Право на справедливий суд знайшло місце в працях видатних стародавніх учених, філософів і юристів, які прямо стверджували, що справедливість – це людська категорія, яка може існувати в суспільстві, де існує держава, і що цивілізоване суспільство має підтримувати наявність суду.

Варто зазначити, що повторний розквіт інституту права на справедливий суд відбувся лише у XVIII ст. і був пов'язаний із розвитком громадянського суспільства, державних інститутів та інституту прав людини.

В сучасних умовах право на справедливий суд є визнаним правом людини, закріпленним у національному та міжнародному законодавстві, і є основою інституту суду. Особливо важливою сферою застосування права на справедливий суд є сфера кримінально-процесуальних відносин, де ризики неправильного застосування норм права можуть спричинити тяжкі наслідки для прав, свобод та інтересів громадян.

Право на справедливий суд є гарантією законного використання прав учасників кримінального провадження та належного виконання ними своїх обов'язків, що призводить до ефективного досягнення цілей кримінального провадження.



Реальною метою правових реформ виступає бажаний правовий стан або конкретний юридичний статус групи осіб. Правові реформи, метою яких є запровадження дієвого механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження, мають реалізовувати невимірну кількість юридичних можливостей для незліченної кількості громадян [4]

Слід наголосити, що право на справедливий суд знайшло своє відображення не тільки в кримінально-процесуальному законодавстві та в Кримінально-процесуальному кодексі України. Право на справедливий суд закріплено Конституцією України та є обов'язковим для всіх форм судочинства, що відображено в рішеннях Конституційного Суду України. Крім того, інститут права на справедливий суд є обов'язковим атрибутом міжнародного права, наприклад Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

На жаль, не можна констатувати належний рівень ефективності такого права, особливо враховуючи статистику звернень громадян України до Європейського суду зі скаргами на порушення такого права державними органами України.

Однак незалежна та неупереджена судова система, здатна забезпечити справедливий судовий розгляд, є важливою не лише для прав та інтересів людей, але також є важливою для інших юридичних осіб, у тому числі господарюючих суб'єктів, будь то менші підприємства чи великі корпорації, які, як правило, залежать від судів, зокрема, для регулювання суперечок різного роду. Особливо це стосується, внутрішніх та іноземних підприємств, які неохоче інвестуватимуть у країни, де суди не сприймаються як органи неупередженого здійснення правосуддя.

Право на розгляд справи, основною складовою якого є право доступу, означає, що особі має бути забезпечена можливість звернутись до суду для вирішення певного питання і що з боку держави не повинні чинитись правові чи практичні перешкоди для реалізації цього права [6].

Справедливий суд сприятиме зміцненню безпеки не лише національної, а й на міжнародному рівні, оскільки внутрішня напруженість часто має небезпечний ефект поширення через кордон. Проте, якщо поглянути на судову практику міжнародних моніторингових органів, то стає зрозумілим, що право на справедливий суд часто порушується в усіх частинах світу.

Ключові правові положення щодо справедливого судового розгляду містяться у статті 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, статті 7 Африканської хартії прав людини та народів, статті 8 Американської конвенції про права людини та статті 6 Європейської конвенції про права людини. Відповідні положення цих статей розглядатимуться нижче під відповідними заголовками, тоді як повні тексти будуть розповсюджуватися як роздаткові матеріали.

Право на рівність перед законом і рівне ставлення з боку закону, принцип недискримінації, обумовлює тлумачення та застосування не лише закону про права людини, а й міжнародного гуманітарного права. Подібні положення містяться в статті 3 Африканської хартії прав людини і народів, та в статті 24 Американської конвенції про права людини.

З іншого боку, принцип рівності чи заборони дискримінації не означає, що всі відмінності заборонені, і з цього приводу Комітет з прав людини стверджував, що різне ставлення до людей або груп людей «має ґрунтуватися на розумних та об'єктивних критеріях» [7].

Конкретне право на рівність перед судами є основоположним принципом, що лежить в основі права на справедливий суд, і може бути виражено у статті 14 (1) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, згідно з якою «всі особи мають бути рівними перед судами та трибуналами» [8]. Хоча це не міститься у відповідних статтях про справедливий суд у регіональних конвенціях, право на рівність перед судом складається із загального принципу якості, що захищається ним.

Принцип рівності перед судами передусім означає, що незалежно від статі, раси, походження чи фінансового статусу, наприклад, кожна особа, яка постає перед судом, не має права бути дискримінованою ні в ході провадження, ні в тому, як закон застосовувався до відповідної особи. Принцип рівності означає, що всі особи повинні мати однаковий доступ до суду.



Право вважатися невинним, доки вину не буде доведено, є іншим принципом, який обумовлює поведження, якому піддається обвинувачена особа протягом періоду кримінального розслідування та судового розгляду, аж до закінчення останнього оскарження.

Стаття 14 (2) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права передбачає, що «кожен, обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення, має право вважатися невинуватим» до визнання винним відповідно до закону».

Варто звернути увагу на принципи правової визначеності, які підкреслюють важливість розгляду права на справедливий суд. По-перше, зв'язок принципу правової визначеності та судових рішень. Визначений характер судових рішень є умовою надання таким рішенням юридичної сили, адже тільки за таких обставин рішення здатні ефективно регулювати правовідносини. По-друге, з принципом правової визначеності тісно пов'язана вимога безворот – ньї реалізації судових рішень, яку можна розглядати як складову принципу правової певності. Це означає, що право на судовий розгляд жодним чином не обмежується стадією порушення справи, а включає законне сподівання, що ос таточне судове рішення має поважатися національними органами влади і відповідно виконуватиметься. По-третє, неможливість скасування остаточного судового рішення, яке набрало чинності, є ще однією запорукою стабільного правового становища особи, оскільки судові рішення, окрім їх зрозумілості та чіткості, повинні мати таку властивість, як стабільність. Перегляд судових рішень, що набрали законної сили, має бути можливий лише за для виправлення помилки, допущеної судом [5].

Існують певні принципи міжнародно-правового захисту права на справедливий судовий розгляд, серед яких:

– щодо анонімності суддів. Це передбачає право бути визнаним невинним, гарантоване статтею 14 (2) Пакту, також було порушено у випадку Полай Кампос, де жертву судив спеціальний трибунал «безликих суддів», які були анонімними та не становили незалежного та безстороннього суду. За цих обставин право на презумпцію невинуватості в статті 6 (2) Європейської конвенції з прав людини вважається «одним із елементів справедливого кримінального судового розгляду, що вимагається пунктом 1» цієї статті, і є правом, яке, як і інші права, що містяться в Конвенції, «повинно тлумачитися таким чином, щоб гарантувати права, які є практичними та ефективними на відміну від теоретичний та ілюзорний».

Таким чином, презумпція невинуватості буде порушена, наприклад, «якщо судове рішення щодо особи, обвинуваченої у вчиненні кримінального правопорушення, відображає думку про те, що вона є винною до того, як її було визнано винною згідно із законом», і цього достатньо, «навіть за відсутності будь-якого офіційного висновку, що є певні підстави, які свідчать про те, що суд визнає обвинувачених винними».

– щодо оцінки витрат і наслідків провини. Європейський суд постановив, що стаття 6 (2) «не надає особі, обвинуваченій у кримінальному злочині, права на відшкодування її судових витрат, якщо провадження щодо неї припинено», але рішення про відмову в відшкодуванні колишнім обвинуваченим її необхідних витрат і витрат за надання дозволу на припинення кримінального провадження проти нього «може викликати питання згідно зі статтею 6 (2), якщо аргументація, яка не може бути відокремлена від положень резолютивної частини, становить істоту для визначення вини колишнього обвинуваченого без його раніше доведеної вини згідно із законом і, зокрема, без того, щоб він мав можливість здійснювати право на захист» [10].

– щодо прав людини під час кримінального розслідування. Навіть у ході кримінального розслідування постраждалі особи продовжують користуватися своїми основними правами та свободами, хоча й з деякими обмеженнями, пов'язаними з позбавленням волі для тих, кого торкнувся такий захід. Хоча деякі права, такі як право на свободу від тортур, є, як буде показано нижче, дійсними для всіх завжди. Однак право на повагу до приватного та сімейного життя може дедалі більше ставитися під загрозу, наприклад, через складні засоби прослуховування. Деякі приклади з міжнародної судової практики проілюструють цю проблему. Слід ще раз зазначити, що цей розділ не надаватиме вичерпного опису прав, гарантованих під час кримінального розслідування, а зосереджуватиметься лише на деяких основних правах, які мають бути захищені на цьому важливому етапі.



– право на повагу до приватного життя, житла та листування. Право на повагу до приватного життя, сім'ї, житла та листування гарантується, хоч і на різних умовах, статтею 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, статтею 11 Американської конвенції про права людини та статтею 8 Європейської конвенції про права людини. Однак, може застосовуватися за певних обставин. Таким чином, стаття 17 (1) Міжнародного пакту передбачає, що «ніхто не може бути підданий свавільному або незаконному втручанню в його особисте життя, сім'ю, дому чи листування, а також проти незаконних посягань на його честь і репутацію, у той час як стаття 11 Американської конвенції сформульована аналогічно, але починається словами: «ніхто не може бути об'єктом свавільного та образливого втручання в ...».

Відповідно до статті 8 Європейської конвенції, «не повинно бути жодного втручання з боку громадськості», чесність із здійсненням права на повагу до приватного та сімейного життя, житла чи листування.

Проблема, пов'язана з правом на недоторканність приватного життя, розглядатиметься у зв'язку з прослуховуванням проводів, обшуками та втручанням у листування, до яких зазвичай вдаються на ранній стадії судового розслідування з метою доведення підозр у злочинній діяльності та які згодом можуть не призвести до пред'явлення офіційних звинувачень.

– щодо прослуховування. Хоча ні Комітет з прав людини, ні Міжамериканський суд з прав людини досі не розглядали питання прослуховування телефонних розмов з метою судового розслідування злочинів, це питання було на першому місці в кількох справах, які розглядав Європейський суд з прав людини.

Європейський суд незмінно визнав, що такі прослуховування телефонного зв'язку становить «втручання державного органу» в право заявника на повагу до її листування та приватного життя, гарантоване статтею 8 Європейської конвенції, втручання, яке, щоб бути виправданим, повинно, як зазначено вище, бути «невідповідним» із законом», переслідувати одну чи більше законних цілей, згаданих у статті 8 (2), і, нарешті, також має бути «необхідним у недемократичному суспільстві» для однієї чи кількох із цих законних цілей [9]. Без детального розгляду юриспруденції Суду щодо поняття «невідповідності закону», у цьому контексті достатньо вказати, що звернення до прослуховування телефонних розмов має мати підставу у внутрішньому праві, яке має бути не тільки «доступним», але й «передбачуваним» щодо «значення та характеру застосовуваних заходів» [11].

Іншими словами, ст. 8 (2) «не лише посилається на внутрішньодержавне право, але також стосується якості закону, вимагаючи, щоб він був сумісним із нормою права» [12]. Це означає, зокрема, «що у внутрішньому праві має бути захід правового захисту від свавільного втручання державними органами з правами, гарантованими» статтею 8 (1), оскільки, особливо «де повноваження виконавчої влади здійснюються таємно, існують ризики свавілля» [13].

Хоча «вимога передбачуваності не може означати, що будь-яка особа повинна мати можливість передбачити, коли влада, ймовірно, перехопить цю комунікацію, щоб вона відповідним чином адаптувала цю поведінку».

Питання, яке повинен був визначити суд, полягало в тому, чи був цей захід здійснений «відповідно до закону» і чи був він «необхідним у демократичному суспільстві». Відповідним наказом про обшук був так званий «наказ Антона Піллера», який є проміжним судовим наказом, спрямованим на збереження доказів до судового розгляду; воно надається за додатковою заявою без повідомлення відповідача та без його розгляду.

– право на гуманне поводження та право на свободу від тортур. Поводження із затриманими та ув'язненими розглядатиметься більш детально в Розділі 8, але з огляду на частоту застосування тортур та жорстокого поводження з особами, позбавленими волі в контексті кримінального розслідування, тут необхідно підкреслити, що право на свободу від тортур, жорстоких чи нелюдських поводження з людьми або покарання гарантується всіма основними договорами та Загальною декларацією прав людини (ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права; ст. 4 Африканської хартії прав людини та народів;



стаття 5(2) Американської конвенції з прав людини; стаття 3 Європейської конвенції з прав людини, яка не містить терміну «жорстокий» та стаття 4 Загальної декларації гідність людини. З огляду на серйозність практики тортур, від якої не вільна жодна частина світу, під егідою ООН і двох регіональних організацій, а саме ОАД і Ради Європи, розроблено угоди, спрямовані на ефективне сприяння скасуванню цієї незаконної практики.

Права осіб під час розслідування регулюються статтею 55 Статуту Міжнародного кримінального суду, яка передбачає, що особа, яка перебуває під розслідуванням, «не піддається жодній формі примусу, погроз, катувань чи будь-яких інших форм жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання».

У ході кримінального розслідування та судового розгляду загальна заборона тортур та інших видів поводження чи покарання, що не допускає відступу, завжди дотримується, без винятку, навіть у найважчих обставинах [14]. Це означає, що особи, заарештовані, затримані чи іншим чином перебувають у руках поліції чи органів прокуратури з метою допиту щодо ймовірних злочинних дій, як підозрювані, так і свідки, мають право завжди на гуманне поводження і без будь-якого психологічного чи фізичного насильства, тиску чи залякування.

– право бути повідомленим про звинувачення мовою, яку він розуміє. Стаття 14 (3) (а) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права передбачає, що в разі встановлення будь-якого кримінального звинувачення, висунутого проти нього, кожен має право «бути негайно й детально поінформованим мовою, яка йому зрозуміла, про характер і причину висунутого проти нього звинувачення».

– право на юридичну допомогу. Право на надання юридичної допомоги після арешту та затримання є важливим у багатьох відношеннях як для того, щоб гарантувати право на ефективний захист, так і з метою захисту фізичної та психічної недоторканості особи, позбавленої волі. Хоча всі відповідні договори про права людини гарантують право звинуваченого на адвоката. положення (ст. 14 (3) (d) Міжнародного пакту, ст. 7 (1) (c) Африканської хартії, ст. 6 (3) (c) Європейської конвенції), ст. 8 (2) (d) Американської конвенції про права людини передбачає, що під час кримінального провадження кожен обвинувачений має право «вільно та приватно спілкуватися зі своїм захисником».

– право не бути примушеним свідчити проти самого себе та право зберігати мовчання. Стаття 14 (3) (g) Міжнародного пакту гарантує право кожного «не бути примушеним давати свідчення проти самого себе для визнання провини», а стаття 8 (2) (g) Американської Конвенції передбачає право кожного «не бути примушеним свідчити проти самого себе, або визнати себе винним», положення, посилене статтею 8 (3), згідно з якою «визнання обвинуваченим своєї провини є дійсним, лише якщо воно зроблене без будь-якого примусу».

– обов'язок вести протокол допиту. Важливо, щоб як запобігти, так і, якщо необхідно, довести випадки поводження, забороненого міжнародним законодавством про права людини, і, отже, також для майбутніх судових розглядів, щоб записи допитів зберігалися та залишалися доступними як для органів прокуратури, так і для захисту. З цього питання Комітет з прав людини зазначив у своєму Загальному коментарі № 20 щодо статті 7 Міжнародного пакту про те, що «час і місце допитів мають бути зафіксовані разом із іменами всіх присутніх, і ця інформація також має бути доступною для цілей судового чи адміністративного розгляду [15].

– право на достатній час і можливість для підготовки свого захисту. Стаття 14 (3) (b) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права передбачає, що кожен має право «мати достатній час і можливість для підготовки свого захисту та спілкуватися з захисником за власним вибором».

Стаття 8 (2) (c) Американської конвенції про права людини гарантує обвинуваченому «достатній час і засоби для підготовки свого захисту», тоді як стаття 6 (3) (b) Європейської конвенції про Права людини говорять про «достатній час і можливість для підготовки свого захисту».

Стаття 7 (1) Африканської хартії прав людини і народів у всьому світі гарантує «право на захист, включаючи право бути захищеним обраним ним адвокатом».



**Висновки.** Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що міжнародно – правовий механізм реалізації права на справедливий судовий розгляд – це не просте, складне структурне втілення для поновлення порушених прав особи. Дане поновлення прав має втілювати в собі такі закріпленні в міжнародному праві елементи, як: правостановлюючий, процесуальний, матеріально – технічний та правозастосовний, які між собою є взаємопов’язаними та направлені на встановлення істини міжнародною судовою інстанцією.

Також необхідно зазначити, що основні права людини, мають бути гарантовані під час досудового розслідування злочинної діяльності, що важливо для збереження не лише фізичної та психічної цілісності людини (підозрюваного), але й її права на забезпечення ефективного захисту на перших етапах провадження та згодом під час самого судового розгляду.

Важливу роль для ефективної реалізації прав особи на стадії досудового розслідування відіграють юридичні органи, зокрема реалізація таких прав, як право на свободу від тортур, право на ефективний доступ до адвоката, право особи не давати свідчення проти себе.

Додавши до цих прав основні права на рівність перед законом і на презумпцію невинуватості, можна також зробити висновок, що міжнародне право прав людини забезпечує важливу основу для створення судової системи, яка функціонуватиме на основі поваги до верховенства права та індивідуальних прав, для кінцевої мети здійснення правосуддя справедливо і ефективно.

#### Список використаних джерел:

1. Прокопенко О.Б. Право на справедливий суд: концептуальний аналіз і практика реалізації: монографія. Національний університет «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». Харків: ФІНН, 2011. 247 с.
2. Зайчук О.В. Загальна теорія держави і права: основні поняття, категорії, правові конструкції та наукові концепції: навч. посіб. К.: Юрінком інтер, 2008. 400 с.
3. Скакун О.Ф. Теорія права і держави. К.: Алерта ЦУЛ, 2011. 520 с.
4. Іванов М.С. Право на справедливий суд як предмет правового механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження в конституційній юрисдикції. *Приватне та публічне право*. 2019. № 4. С. 166-169.
5. Коруц У.З. Принцип правової визначеності як елемент права на справедливий судовий розгляд в контексті практики Європейського суду з прав людини. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. С. 395-399.
6. Магат Ю.І. Право на справедливий суд: практика Європейського суду з прав людини і реалізація в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія ПРАВО*. 2016. Вип. 41. Т.1. С. 31-36.
7. Eur. Court HR, Airey Case. Ireland, judgment of 9 October 1979, Series A, No. 32, pp.11-16, paras. 20-28.
8. General Comment No. 13 (Article14), in UN Compilation of General Comments, p. 124, para.7.
9. Seeing. Eur. Court HR, Huvig Case. France, judgment of 24 April 1990, Series A, No.176-B, p.52, para. 25.
10. Eur. Court HR, Case of Leutscher. The Netherlands, judgment of 26 March 1996, Reports1996-II, p.436, para. 29.
11. Ibid., pp. 52-55, paras. 26-29.
12. Ibid., p.54, para. 29.
13. Seeing. Eur. Court HR, Malone Case. The United Kingdom, judgment of 2 August 1984, Series A, No.82, p.32, para. 67.
14. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)
15. United Nations Compilation of General Comments, p.140, para.11.

